

Homo Academicus *

Yasemin IŞIKTAÇ **

GİRİŞ

Ben inşâsı ile ilgili yazmış olduğum makale¹ ve ilginç bir meslek sahibi olarak akademisyenin kendisini inşâ etme sürecine dönüşmesi nedeni ile başladığım bu çalışma, konunun sosyolojik açıdan çok daha farklı bir biçimde ele alındığı ünlü Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün kitabı² ile başlayan yeni bir sürece evrilmesine neden oldu. Bir dizi makale biçiminde gerçekleştireceğim çalışmanın ilk bölümü olarak, kavramsal betimleme ve arka plan tesisi için bu genel girişi yapmak durumunda kaldım. Burada eksen, Bourdieu'nün *Homo Academicus* kitabıdır; ancak entelektüel ve akademisyenin tanımlanmasına ilişkin genel çağdaş bir düşünce ikliminin de ortaya konulması, çalışmayı bu teorik minvale oturtmuştur.

Makale dizisinin özel olarak İstanbul Üniversitesi akademisyenlerinin hangi *habitus* içinde yer aldıkları ve konum, kültürel, sosyolojik ve entelektüel sermayeleri açısından değerlendirilmelerini içeren bir anket çalışması ile tamamlanarak çıkar-

samalara ulaşma gayretini de içereceğini belirtmek isterim. Bundan sonraki makalelerde araştırma evreni olarak İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinin entelektüel sermayelerinin ölçülmesi ve varsa zaman içindeki değişim ve gelişiminin bir rapor halinde sunulması amaçlanmaktadır. Lineer olarak belirlenen zaman içindeki değişim ve gelişmeye odaklanılacaktır. SPSS yöntemiyle bir endeks oluşturularak endeks değeri hesaplanacak ve çeşitli sermaye değerlerinin tablo üzerinde gösterilmesi sağlanıp yorumlanacaktır.

I. ALAN ve UNIVERSALIS

Bilimin toplumsal kullanımları nelerdir, bilimin bilimini yapmak ya da bilimin üretimini, bilimin toplumsal kullanımlarını tasvir etmeye ve yönlendirmeye muktedir bir sosyal bilim mümkün müdür soruları ile *Bilimin Toplumsal Kullanımları* başlıklı çalışmasına giriş yapan Bourdieu, bu soruların cevabının “alan” kavramından başlanarak verilebileceğini söylemektedir³. Alan, özerk bir uzam olarak kendine özgü

* Bu makale, 4-7 Kasım 2014 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Kongre-Kültür Merkezi'nde düzenlenen HFSA Sempozyumu – VII'de sunulmuş aynı başlıklı bildirinin metnidir.

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

1 Yasemin IŞIKTAÇ, “İrade Özgürlüğüne Giriş Açısından ‘Ben İnşâsı’”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası: Prof. Dr. Vecdi Aral'a Armağan içinde, Cilt LXXII (2014), Sayı 1, s. 73-86.

2 Bourdieu bu çalışmaya başlık olan ünlü çalışmasının ana temasının “okul dünyasının bunalımını” aydınlatmak olduğunu söylemektedir. Bunalımı disiplinler arası çatışmalar ve üniversite içi hiyerarşi başlıkları ile irdelemiştir.

3 Pierre BOURDIEU, *Bilimin Toplumsal Kullanımları*, çev. Levent Ünal, Heretik Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 65 vd.

yasalarla donanmış bir mikro-kosmostur. *Homo Academicus* tartışmalarında alandan anlaşılması gereken uzam, üniversitedir. Bu başlıkta terim olarak üniversiteden değil ama *universalis*'ten bahsedilmesinin sebebi, üniversite teriminin bu kökenden geliyor oluşu yanı sıra üniversite ve bilgi ilişkisinin evrenselliğine bir göndermede bulunma arzusundan da ileri gelmektedir.

Üniversite olgusu her şeyden önce bir tanım sorunudur. Üniversite, sadece Ortaçağ Avrupası'nın özgün bir kurumu olarak ele alınabilir olsaydı, bu tanımlama işinin tarihe bırakılması gerekirdi; oysa üniversite bu anlamı aşarak bilginin evrenselliği öğretimde en yüksek derece olarak evrilmiştir⁴. Bir terim olarak üniversite evrensel, alemşümûl, cihanşümûl karşılığı kullanılan Latince "*Universitas magistrorum et scholarium*" un bir özetiyken bunun Türkçedeki anlamı öğretmenler ve bilginler topluluğudur. Üniversite teriminin toplumsal anlamı soruşturulurken buradaki eğitimi herhangi bir eğitimden ayıran kriterin ne olduğu sorusu ekseninde bir cevap aramak gerekecektir. Üniversite belirli kabul prosedürünü içeren ve başarıya bağlı olarak sınırlı sayıda kişinin eğitim aldığı - verdiği bir ortamdır; yüksek öğrenimdir. Evrensel ölçekte bağımsız ve tüzel kişiliğe sahip kurumlar olarak *universitas*, akıl sürecinin duygusal süreçlerin önüne geçtiği özgür düşünme ortamıdır. Üniversite bir yükseköğrenim kurumu olmakla birlikte

sadece bir meslek okulu değildir, bu tip kurumlar yüksekokul olarak isimlendirilir. Üniversite ise bir düşünce üretim merkezi ve toplumsal anlamda statü olarak bir arti nitelik yaratma alanı olarak da görülebilir.

Toplumsal yaşam içinde üniversite, bilimsel bilgi üretme ortamı olarak bir bakıma sorgulanamaz ve tekelci bir konumdadır. Bu tür bir saygınlık, beraberinde taşıdığı meşruiyet algısıyla bir otorite de yaratacaktır. Ancak bir yandan entelektüelin iktidara karşı hakikati söyleme yükümlülüğünden de bahsedilmektedir. Örneğin Foucault ve Chomsky, iktidarın zaten "kurulu hakikat"i bildiğine ve entelektüelin asıl sorumluluğunun iktidarın hakikat kurucu mekanizmalarını ve stratejilerini ifşa edici eleştirel rolüne daha güçlü bir vurgu yapmaktadır. Entelektüelin daimi surette muhalefette oluşuna yapılan bu vurgunun Bourdieu tarafından bir demokrasi koşulu olarak sunulması üstünde de durulmalıdır. Öyle ki, entelektüellerin görüş belirtmek aracılığıyla kamusal alanın oluşmasına katkıları görmezden gelinemez. 20. yüzyıl artık kamuoyunu aydınlatma görev ve sorumluluğunu bir zorunluluk halinde sunmaktadır⁵.

Burada söz konusu olabilecek bir diğer yaklaşım ise, üniversitenin kalite standartları ile ilişkilendirmesinden başlayarak işletme mantığının bir kurum olarak üniversiteler için de kurulmaya çalışılmasıdır. Bu eğilimin akademisyene yansıma biçimi ka-

4 Taner TİMUR, Toplumsal Değişme ve Üniversiteler, İmge Yayınları, Ankara 2000, s. 34 vd. Tarihsel gelişim içinde ilk olarak üniversiteler ya öğretmenlerin birleşerek bir kurum oluşturmaları ya da en eski üniversite olan Bologna Üniversitesi gibi öğrenci loncaları aracılığı ile yapılmışlardır.

5 Edward Said'in 1948 yılında B. Russell ile başlayan seri radyo konferansları ve 1993 yılında BBC de gerçekleştirdiği Reith Lectures programları konuya örnek olarak gösterilebilir.

riyer planlamasıdır. Üniversite eğitim koşullarının iyileştirilmesi açısından birçok işlevi yerine getirebilecek olan bu tutumun sağladığı faydalar da vardır. Ancak üniversitenin evrensel işlevinden soyutlanarak salt bir meslek edindirme ortamı ve hizmet sektörü olarak ele alınmasının yaratacağı sakıncaların gözden uzak tutulmaması gerekir⁶.

Üniversitenin yüceltilmiş “katıksız bilim” anlamı ile idealize edilen bir uçtan, “hizmet eden bilim” ucuna kadar uzanan geniş bir yelpazede yer alan tüm değerlendirmelerin “sosyal” oluş ile ilintisini daima göz önünde tutmak gerekir. Bununla beraber bilimsel alan, en ciddi iktidar mecralarından birisidir. Bu nedenle üniversiteyi tahakküm ilişkilerini içeren bir fiziki alan olarak görebiliriz⁷. Her alan, aynı zamanda, özgün sermaye biçimlerinin ortaya çıktığı yerdir. Üniversitenin diğer alanlardan ayrıştırmasını sağlayacak olan değerlendirme, “kısa devre hatası” olarak isimlendirilen genellemeler ya da benzeşmelerden kaynaklanan indirgemeci yaklaşımlardan arı tutulmalıdır. Alan olarak üniversite, dışarıdan gelen tüm baskı ve olumlamları alanın mantığı gereği dolaylı hale getirme başarısı göstermelidir⁸. Alanın özerkliğinin en görünür tezahürlerinden birisi bu tür etkileri kırıp-yansıtmaya kapasitesidir. Alanın özerkliğinin sağlanmasının, dış me-

selelerin örneğin siyaset sorunlarının alan içerisinde doğrudan ifadesini bulması hallerinde güçleşeceğini gözden kaçırmamak gerekir. Yani alan, siyasallaştığı ölçüde özerkliğini kaybedecektir.

Bilimin en özgün yanı olarak nesnellüğünü gösterebiliriz. Bilimsel bilgi, doğası gereği nesneldir. Bu nesnellüğün sosyolojik araştırmaya konu olması ile bilimsel alanın klinik sosyolojisine giriş yapılabilir⁹. Bu noktaya ulaşılabilmesi için aşağıda birkaçını sıraladığım birçok ön kabulün reddi gerekmektedir:

- Bilimsel bilgiye tanınan genel geçer üstünlük,
- Evrensel rasyonalite,
- Bilimsel bilginin elde edilmiş koşullarını göz önünde tutmayan epistemolojiler,
- Bilim tarihi ve bilim felsefesinin salt bir tarihsel ürün olarak sunulmuşu,
- Bilimsel bilgiyi her türlü sosyal bağlamdan koparıcı tutumlar¹⁰.

Bu ön kabullerin reddi, onların yaşam alanı bulduğu zeminin ortaya konulmasıyla mümkün olacaktır. Bu nedenle, alan ve *universalis*'e zemin olan arka plan kavramlaştırmasını açıklamak gerekmektedir.

6 Aslı VATANSEVER, Meral GEZİCİ YALÇIN, Ne Ders Olsa Veririz, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 19.

7 BOURDIEU, 2013, s. 69.

8 BOURDIEU, 2013, s. 68.

9 Bu aşamaya kadar olan gelişim için daha detaylı bilgi için bkz. BOURDIEU, 2013, s. 16 vd.

10 Bekir BALKIZ, Vefa Saygın ÖĞÜTLE, “Bilim Sosyolojisi Üzerine Bazı Tespitler ve Gündem Önerileri”, Bilim Sosyolojisi İncelemeleri: Temel Yaklaşımlar, Kavramlar ve Tartışmalar (ed. Bekir BALKIZ, Vefa Saygın ÖĞÜTLE) içinde, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2010, s. 11.

II. “ALAN ve UNIVERSALIS”E BİR ZEMİN: ARKA PLAN

Yukarıda ortaya konulmaya çalışılan alan ve alan olarak üniversiteler meselesinin kendisinin nesneleştirilmesi, bu mecralarda hüküm süren modern akla ve bu akla sahip modern özneye dair bir dizi açıklama ile sağlam bir düşünsel zemine oturtulabilir. Ancak modern ve akıl sahibi özneye dair açıklamalar, bu aklın parçalanması girişimleri olarak özetlenebilecek postmodern müdahalelere de değinmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu zemin tedariki amacını haiz girişimin çalışmadaki adı, “arka plan”dır.

Aklın önemine hasredilen ayrıcalıklı alan sadece modernite koşullarına özgü değildir. Descartes ve Kant’ın benlik felsefesi ve antropolojik müdahaleleriyle insana özgülünen akıl¹¹, onlardan çok daha önce, Aristoteles’in çalışmalarında bir kategorizasyona tabi ve eylemin niteliğini belirleme pozisyonuna da sahip görünmektedir.

Aristoteles aklın üç türünü sınıflandırır; teorik akıl, pratik akıl ve teknik akıl.

- Teorik akıl, gerçekleştirmeleri insan yaşamının en yüksek şeklini meydana getiren entelektüel erdemlerle irtibatlandırılır.
- Pratik akıl ise fiziki dünyanın tam tersine, insani konulara dair moral erdemlerle -etik ve politikayla- yakından ilişkilidir.

- Teknik akıl, üretim amaçlı bilgiyle ilgilidir. Akıl burada tamamen araçsaldır.

Aristoteles için akıl ve bilginin bu üç ayrı türü ayrı ayrı pratiklerdir ve birbirlerine indirgenemezler. Bu bilgi anlayışının Bacon’dan başlayarak dönüştürüldüğünü söyleyebiliriz. Fizik dünyanın insanlar tarafından dönüştürülebileceği, yani bilginin güç olduğu fikri bir yeniliktir. Bunun sonucunu bir yerde Platon’un filozof kralının yerini bilim adamı -teknokrata- bırakması olarak sunabiliriz¹².

Modern düşün dünyası ise ahlâk, sanat, politika, bilim ve felsefeyi, dolayısıyla bunların her birinde hüküm süren akıl(lar)ı birbirlerinden ayırır. Özellikle bilim, değer bakımından yansız sayılır. Antik dünyada akıl, zorunluluk ve kosmosun iyi ve güzel olan bir tablosu olduğu düşüncesiyle irtibatlandırılmaktadır. Ancak 17. yüzyıldan başlayarak modern bilim kendi analitik dünyası içinde sanat ve politikayı bütünüyle dışlar. İnsanların ilk işlevi akıl yürütmek, entelektüel getirilerini hayata geçirmektir. Rasyonel hayat, özgürlüğümüzün gerçekleşmesine en uygun düşün hayat olduğu için, en iyi hayattır. En nihayetinde yararcılıkla, maliyet-fayda analizi ve piyasa kapitalizmi de dahil olmak üzere modern liberalizm bir insani rasyonalite standardı olarak merkezi bir aşamayı temsil eder¹³.

18. yüzyıl Avrupa Aydınlanması, Batı tarihinde bir dönüm noktasıdır. Kökleri

11 Örneğin Descartes için, modern benlik düşüncesini kendi özel bilinç tasarımıyla yaratmıştır denilebilir.

12 Robert HOLLINGER, Postmodernizm ve Sosyal Bilimler, çev. Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul 2005, s. 90.

13 HOLLINGER, 2005, s. 90.

çok daha eskiye gitse de asıl etkisini 18. yüzyıl ve sonrasında gösteren aydınlanma geleneğinin programı insan yaşamını iyileştirmektir. Aydınlanma, cehaletin ortadan kaldırılıp yerine bilimsel bilginin konulmasıyla birçok sorunun çözülmesinin önünün açılacağını vaat eden olumlu bir proje olduğu iddiasındadır.

Aydınlanma,

- İnsanlığın epistemolojik birliği ile bilimsel bilginin yüceltilebileceğini,
- İnsanlığın etik birliği ile ahlâki standartlarının oluşturulabileceğini,
- Asıl yol gösterici ilkenin bütün teolojik ve mitik değerleri öteleyen bilim ve rasyonalite olduğu ve bu değerlerin temel alınması ile insan mutluluğunun gerçekleşeceğini,
- Bilimsel bilginin, doğa ve doğaüstü ile ilgili tüm kabul ve sınırlarının dışına çıkması için insanın sahip olduğu yeni anahtar olduğunu ve
- Bilgi aracılığı ile insanın mutluluk ve konforunun ortaya çıkabileceğini ve yeni iyi hayat ilkesinin bilimsel bilgide yattığı kabullerini ileri sürer¹⁴.

Modernin ve aydınlanmanın değerleri olarak bütünsellik ve rasyonalizmi göster-

rebiliriz. İnsanın tek tipleştirilmesi (batılı, erkek, zengin ve rasyonel) ve bilimsel bilgi aydınlanmanın temel hareket noktalarıdır¹⁵. Konunun incelenmesinde Kant'ın "Aydınlanma Nedir?" başlıklı ünlü makalesi önemli bir giriştir. Kant, aydınlanmayı bir erginlik projesi olarak sunar. Erginlik, akli kullanma cesaretinin gösterilmesidir. "Sapere Aude!"; yani, "Bilmeye cesaret et!" ilkesi temel bir mottodur.

Kant bir başka çalışması olan *Fakülterin Çatışması*'nda aklın kamusal kullanımını işini felsefe fakültesine verir. Hukuk, tıp ve teoloji gibi fakülteleri ise aklın sivil ve özel kullanımını ile ilişkilendirir. Bu bölümler devlet için edimde bulunma potansiyelini kurarlar. Onun için kendileri de itaat etmelidirler. Filozofların misyonu ise, Platon'u andırır biçimde, aklın kamusal kullanımını daha fazla ilerletmek ve özgürlüğü, aydınlanmış olsun ya da olmasın, daha az despotizme yol açacağı umuduyla hayata geçirmektir. Yani bu amaca erişmede aydınlanmış despotizm bile rol oynayabilir¹⁶.

Kamusal akıl tartışması açık uçlu ve sınırlandırılmamışken, aklın özel kullanımını sınırlandırılmıştır. Bu alanda kişi tartışmaz; ancak itaat eder.¹⁷ Aklın özel kullanımını aydın tekeline veren Kant, belirli bir aydınlanmış despotizm türü konusunda kararsızlık içindeymiş gibi görünür.¹⁸

14 HOLLINGER, 2005, s. 17 vd.

15 Tam da bu değerler yönünden aydınlanmanın Nietzsche tarafından eleştirildiğini görüyoruz. Gerçekten de Nietzsche bilgi ve rasyonalitenin her şeyden değerli olduğunu eleştirmektedir. Örneğin bilimin kendisi bir inanç olarak tezahür edebilir mi? Böyle olduğunda ortaya koyduğu standartları tahrip eden kanıtları yıkıcı olabilir.

16 HOLLINGER, 2005, s. 25. Ayrıca bkz. Aynı sayfa dipnot 21.

17 HOLLINGER, 2005, s. 23.

18 HOLLINGER, 2005, s. 23.

Kant, yargı ve diyalogun evrensel yönlerini de vurgulamaktadır. Nihayet, aklın insanı makûliyete çekeceği fikri perdenin arkasında durmaktadır. Ancak bu, kitlelerin zekası ile ilgili bir karamsarlıktır ve aydınlanmanın politik, zayıf yönü olarak görülebilir¹⁹.

Kitlelerin hakikati bilmedeki yetersizliği ve hakikat etkili bilgi inşası sorunu sosyal bilimlerin alanında daha da ciddileşmektedir. Doğa bilimlerinin, dünyanın disiplinel edilmesi olarak anlaşılması halinde, Comte'cu anlamda pozitif felsefe olarak sosyoloji biçiminde isimlendirilen bilim de toplumların disipline edilip yönetilmesiyle ilgili olacaktır. Genel pozitivist eğilimlerin “nesnelere hâkim olma” fikrinden yola çıkan “bilimci” anlayışı, söz konusu sosyoloji olduğunda, dizayn edilebilir bir toplum ve dolayısıyla bir düzen fikrine paralel düşmektedir. Ancak giderek değişim ve çatışma eksenleri üzerinden toplumsal yapıyı kavrama gereğine yapılan vurgu, sosyolojiyi de farklılaştırmıştır. Bu, Comte'un doğrusal bir çizgide pozitif toplum biçimine doğru yönelen toplumsal yaşamı tasarımının yerine düzenin sorgulanmasına neden olan eleştirel bir sosyolojinin geçirilmesidir. Bu sorun “düzen problemi” olarak adlandırılır ve arka planı ideolojik okuma ile doldurulur. Tarihsel bağlamda toplumsal

düzen “şeylerin münasip düzeni” olarak tasvir edilmiş ve anlaşılmışken modernite, eski hiyerarşileri parçalayarak yeni bir inşâ geliştirmiştir. Şeylerin münasip düzeninin yerine toplumsal örgütlenmenin araçsallığı ile birey ön plana çıkarılmıştır. Nihayetinde toplum içinde bulunmanın nedeni, amaçların ve erdemlerin bir düzeni değildir. Artık bireyin menfaatlerine dayanan olumsal ve araçsal bir bakış söz konusudur.

Aydınlanma *epistemesinin* özellikle Anglo Sakson dünyasındaki ifadesi olarak görülebilecek pragmatizm ve faydacılık niteliklerini betimleyen Taylor, benlik bağlamında modernite taraftarı görüşün “yararcılık”, modernite karşıtı görüşün ise “dışavurumculuk” olarak isimlendirilebileceğini söyler. Her iki benlik düşüncesinin de Sartre'ın “Tanrı olma arzusu” dediği şeyi nasıl cisimleştirdiğini merkezi tez olarak sunar. Taylor'a göre tüketim kültürüne götüren yararcı görüşte, insanın kendisini geliştirme paradigması “faydalı” olan eylemden geçmektedir. Oysa dışavurumcu görüş, hem burjuva sosyal benliğine hem de yararcı egoist benliğe karşı “gerçek benliği” bir bütün olarak ahenkli hale getirmekle ilgilidir. Taylor özü itibarıyla modernizmin ikircikli yapısının, bu iki ifadesinin birden ortaya çıkmasının sebebi olduğunu söylemektedir²⁰. Taylor, bu noktadan hareketle

19 Modern benlik kendisini Tanrıya ya da geleneğe müracaat etmeksizin olumlar veya yaratır. Bu, moderniteyi kültürel yaratıcılık açısından pozitif değere sahip olan bir şey olarak gören Faustçu ve Prometheusçu benliktir. Bir uça Aristoteles ve Hegel'in kendini gerçekleştirme geleneğini benimseyen bir görüş vardır. Hem olumlama hem de olumsuzlama eğilimleri aynı kaynaktan doğmuştur. Özellikle romantiklerden sonra modernizm karşıtlığı giderek yükselmiştir.

20 Charles TAYLOR, *Modernliğin Sıkıntıları*, çev. Uğur Carbilen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1995, s. 71. Ayrıca Bkz. Charles TAYLOR, *Modern Toplumsal Tahayyüller*, çev. Hamide Koyukan, Metis Yayınları, İstanbul 2006, s. 17 vd.

benlik durumlarının geçirdiği başkalaşıma da göndermede bulunur, bunu üç temelde ortaya koyar:

- Ahlaki ufkun kararması,
- Araçsal akıl karşısında amaçların geri plana itilmesi yani dünyanın büyüünün bozulması,
- Özgürlüğün yitirilmesi²¹.

Taylor'ın tespitinden hareketle ve modernin izleği aktarıldıktan sonra postmodern duruma geçebiliriz. Postmodernlerden bilgi, iktidar ve politika konularında sosyal bilimlerle ideoloji konularında, sosyal bilimlerle ideoloji arasındaki bağlantıları daha yararlı şekillerde görmemize yardım edebilecek ne gibi şeyler öğrenebiliriz²² sorusu, postmodern duruma dair izleğin başlangıcı olarak kabul edilebilir.

Aydınlanmadaki bütünlükçülük, aklın evrenselliği ve insanlığın ilerlemesi tezleri postmodernizmin şüphe duyduğu noktalar dır ve aydınlanmacı elitizme duyulan nefreti de körükler. Örneğin Foucault, kendisi ile aydınlanma arasındaki bağın doktrinsel öğelere sadakat değil felsefi bir *ethos*'un sürekli canlı tutulması olduğunu belirirken tam da bu noktayı vurgulamaktadır. Aydınlanma projesi ıslah edilebilir mi sorusuna ise Habermas evet demektedir; ancak genel olarak bu yargının bir umutsuzlukla "Her şey gider" diyen postmodern düşüncede bir tepki alanı olarak kaldığı da açıktır.

Postmodernler, öncülleri ve sonuçlarıyla kül olarak aydınlanmayı reddederler. Özellikle verili ve evrensel olduğu tasarlanıp iddia edilen akla karşı çıktıkları gibi bu akla hasredilen normlara da karşı çıkmaktadırlar. Postmodernizm, bilim ve modernitede hâkim oldukları halleriyle benlik, toplum, akıl, değer ve tarih kavramlarını yeniden düşünmemizi istemektedir. Ayrıca bu düşünme üzüntü, ütopya ya da nostaljik kaygılara kapılmaksızın yapılmalıdır²³.

Benlikle ilgili modern görüşlerin tipolojisi;

- 1- Rasyonel seçim modelleri (egoizm), bilim, mimari, edebiyat, ticaret, politika ve hukuk alanlarında bir postmodernite kültürünü destekler.
- 2- Dışavurumcu ve romantik benlik görüşü antimodernite kültürünü, başkaldırı edebiyatı ve sanatı destekler.
- 3- Modern benlik ikirciklidir. Bu görüşe göre, ilk iki perspektif özne olarak aynı benlik görüşünü cisimleştirir (hümanizm).

Postmodernler ilk iki perspektifi reddederler. Zira özellikle kartezyen akılcılıktan doğan ve aydınlanmanın bilim ve akılla beslendiği inancının temelinde bulunan kültürel idealler, modern kimlik idesine de temel teşkil eder.

21 TAYLOR, 1995, s. 12 vd.

22 HOLLINGER, 2005, s. 276.

23 HOLLINGER, 2005, s. 251.

Görülebileceği üzere, modernitenin “bilgi sarayları” olarak üniversiteler de, yukarıda verilen alan tanımına uygun olarak özerkliği iddia edilen ve iç yasalarını haiz mikro-kosmosturlar. Üniversitelerin ve burada üretilen bilginin evrensel olduğu iddiası da onların zeminini oluşturan arka planlarında düşünsel kaynaklarını ve meşruiyet temellerini bulmaktadır. Postmodern müdahaleler aklın otonomisini karşılıklarına aldıkları ölçüde bu akla dayanan bilgi üretim, depolama ve yeniden üretim mekanizmalarını da karşılıklarına almışlardır. Ancak bir not olarak düşülebilir ki, bu müdahalelerin sahipleri de üniversitelerde adlarına kürsüler açılan ve arka plan tarafından sarıp sarmalanan bir yapıya dahildirler²⁴.

III. İÇSELLEŞMİŞ DIŞSALLIK OLARAK: *HABITUS*

Burada ilk önce *habitus* kavramının açıklanmasına ve ardından *homo academicus*'un *habitus*'u ile yakın ilişkili olarak görülebilecek entelektüel kavramının ontolojisine dair bilgi verilmesine çalışılacaktır.

a. *Habitus*

Bourdieu'nün sosyolojik düşüncesinde ve metodolojik izleğinde önemli yer tutan *habitus* kavramlaştırması alan, *universalis* ve arka plan belirlemelerinin bir çıktısı olarak okunabilir. Bourdieu, arka planı aydınlanma ve modernleşme tefekküründen beslenen alan olarak üniversite mikro-kosmosunun sosyolojisinde bu arka plan tespitini olgusallaştırır. Somut bir olgu ola-

rak ölçümlenmeye ve bu sayede hakkında bilgi edinmeye elverişli bir kategori olarak *habitus*'u ortaya koyar. *Habitus*, bizim de bir dizi makale olarak sunmayı düşündüğümüz araştırmamızın ölçüm ve değerlendirme verilerini sunacak kategoridir ve bu nedenle de ayrıksı bir öneme sahiptir.

Aralarında ontolojik bir ortaklık bulunan alan ve *habitus* kavramları bir biçim içinde inşa edilmede belirleyicidir. Öz olarak “alan” kavramı ise incelenen toplumsal uzayın üstünde bina edildiği yerdir. Alan, kendi belirleyicilik kapsamına girenlere etki eden ve dayatan bir güçtür. Dolayısıyla, bilimle uğraşan birisi o alanda sermaye sahibi olabilmek için bilimsel çevrenin *habitusunu* kendisi için çıkış noktası kabul etmek durumundadır. Yani bu alanın kurallarına bağlı kalmak zorundadır. *Habitus* kavramlaştırması, bilginin ve daha ziyade bilgi üretiminin toplumsal art alanına işaret eder ve bilginin inşa edilir oluşuna göndermede bulunur. Öyle ki, her bilgi gibi bilimsel bilgi de bir inşa sürecinin sonucudur. Ayrıca bilimsel bilgi de kısmi bir bilgidir ve niteliği “daha az yanlış” ya da “yanlışlanabilir” bilgi olmasıdır. Bilimsel bilginin tarihsel koşullarda, dışsal gerçeklik bağlamında inşa edilen bir ürün olduğunu da biliyoruz. Bourdieu, bilimsel bilginin inşa içerdiğini ancak bilimsel sınıranabilirlik ve geçerlilik ilkeleri ışığında bu inşanın gerçekleştiğini belirtmektedir.

Akıl üzerindeki epistemolojik sorgulamalar aklın ilerleme koşullarıyla ilgilidir. Araştırmanın bütün aşamalarında

24 Örneğin Foucault, 1970 yılında Collège de France'da, başka bir ifadeyle Fransa'nın en saygın akademik kurumunda kendisi için kurulan “Düşünce Sistemleri Tarihi” kürsüsüne profesör olarak atanmış ve “müdahalesini” çemberin içinden yapmayı tercih etmiştir.

konumu, algılama kategorileri, yöntemi, teorik arka planı ve ürünü refleksiviteye (düşünümsellik) dayalıdır. Bourdieu'nün bilim sosyolojisi anlayışı makro sorgulamaya dayalı ve normatif vurgu taşıyan bir anlayıştır. Refleksivite, sosyoloğun sosyal yaşamın içinde olmanın getirdiği ön kabul ve yanılışmalardan kendisini arındırmasıdır. Refleksivite, *habitus*'un sağlamasını da yapacaktır. *Habitus*, bireyin başından geçen sosyalleşme süreçlerinin (aile, okul vb. gibi) içselleştirilmiş kullanıma hazır, eylem şeması olup bireylerin toplumsal eylemlerini tanımlar. Düşünümsellik ise bu eylemlerin toplum bilimsel ifadelerini ortaya koyar. Klasik sosyolojinin özne-nesne, birey-toplum vb. gibi ayrımlarla alanı belirleyici tutumunu farklılaştırmış olan Bourdieu'nün bu ayrımları aşma girişimine *habitus* ve refleksivite aracılığıyla yani bir kurgu getirdiğini görüyoruz. İnsanın koşulsuz belirlenmişliğini ya da kendi bilinçli tercihleriyle belirleyiciliğini savunan iki görüşün Bourdieu *habitus* kavramı ile birlikte ele alarak yeniden değerlendirmiş-tir²⁵. Daha geniş bir ölçekten bakarsak, sosyal alan içinde yaratılan etkiler ne rastgele eylemlerin aritmetik toplamı ne de ortak bir planın bütünleşmiş sonucudur. *Habitus* kişiyi toplumsal düzendeki yerine uygun hale getiren eylem setidir. Bourdieu, ken-

di yarattığı *habitus* kavramı ile faillik-yapı ilişkisini irdelemiştir. *Habitus* insanların toplumsal dünyayı içselleştirdikleri zihinsel yapılarıdır. İnsanlar dünyayı *habitus* aracılığıyla anlarlar. Bu alan ilişkiler ağıyla hem toplumu üretir hem de toplum tarafından üretilir²⁶.

İnsanın sosyal eylemleri, bedenini eylemeye hazırlıklı olduğu yatkinliklerle ilgilidir. Yani her birey kendi kişisel toplumsallaşma süreci içinde nesnel koşulları ve özel *habitus*'una aktarılabilir bir şekilde biçimlenir. Toplumsal pratiklerin iç yapısının dayanağı da *habitus*'la bağlantılıdır. *Habitus*'un kalıcı ve aktarıcı niteliği vardır, farklı toplumsal düzenekler içinde geçişimlidir; örneğin ailedeki yatkinliklerin meslek yaşamına yansması gibi. Bunu Bourdieu "*inşacı yapısalcılık (structuralism constructivite)*" olarak isimlendirir. Burada söz konusu edilen içselleşmiş dışsallıktır. *Habitus* bireyin özneliği ile toplumsalın nesneliğini bireyin eyleminde, daha doğrusu bedeninde buluşturur. Bu, bireyin toplumsalı anlamlandırma biçimidir. *Habitus* aracılığı ile klasik sosyolojinin özenle ayırmış olduğu toplum ve birey kategorileri iç içe geçmiş olmaktadır. Bourdieu sosyolojisi her kavram ve kuramın açıklamasının incelenen olgu ve olaya göre değişebileceğini, bu nedenle yapısalcı inşacılık ya

25 Johan HEILBRON, "Practical Foundations of Theorizing in Sociology: The Case of Pierre Bourdieu", *Social Knowledge in The Making* (ed. Charles Camic, Neil Gross and Michéle Lamont) içinde, The University of Chicago Press, Chicago 2011, s. 181-208.

26 George C. HOMANS, *İnsan Grubu*, çev. Baskın Oran, Oğuz Onaran, Ünsal Oskay, TODAİE Yayınları, Ankara 1971, s. 79. Homans'a göre yapının değişimi, öğelerinin dışsal etkide bulunacak müdahaleleriyle gerçekleşir (HOMANS, 1971, s. 83-214). Bu bağlamda *habitus*, sosyolojik bağlamda ait olunan alan kadar bir grup bağlamı içinde de okunabilir. Grup normlarının bireyler üstünde etkisi vardır. Bu etkiyi Homans, iç ve dış sistem kavramlarıyla açıklamaktadır. Homans, dış sistemi bir toplumun içinde bulunduğu çevrede devamlılığını sağlayan davranış örüntüleri şeklinde ifade ederken, iç sistem toplumun bireyler arasında zamanda gelişen duygularıdır. İç sistem bir anlamda kolektif bilinçtir.

da inşâcı yapısalcılık dışında başarılı bir yöntemin olamayacağını ileri sürmektedir. Kendisi için belirlemiş olduğu bu epistemolojik kanunu *habitus* kavramı ile kurgulamaktadır. Ancak şunu da gözden kaçırmamak gerekir; birey başlı başına sosyal bilimin nesnesi değildir; ancak eyleyici olduğu için sermaye sahibidir. Sermayeler bütün oyuncular (eyleyenler) için ellerindeki koz olarak işlevseldir²⁷.

Bilimin algılama ve davranma tarzlarını üreten *habitus*, eylem alanını da sınırlandırır. Bir toplumsal eylemin sınırları, *habitus* ve toplumsal alan arasındaki diyalektiğin sınırlarıdır. *Habitus* kavramı açısından toplumsal dünya dayatacaktır; ancak eyleyen, bu durumun basit bir nesnesi değildir²⁸. Diğer yandan düşünümsellik ilkesi ile sosyal bilimcinin araştırması ve kendisi arasında kurduğu ilişki açıklık kazanır. Kendi koşullarından kaynaklanan öğelerin incelemesi üzerindeki muhtemel etkileri kontrol edebilmesi sağlanmış olur. Bu, “*katılımcı nesneleştirme (objectivation participante)*”dır. Yani bilgi öznesinin araştıracağı nesneden önce kendisini nesneleştirmesidir düşünümsellik ve bu, aynı zamanda Bourdieu sosyolojisinin temel bir ilkesidir. Düşünümsellik ilkesi ile toplumun büyümesi bozulur; metafizik kader ol-

duğu sanılan şeylerin ise aslında tahakküm göstergeleri olduğunun ispatı sağlanır.

Habitus, yukarıda da ima edildiği üzere, farkına varılmadan kazanılmış düşünce, davranış ve zevk şablonu demektir. Geniş anlamda siyasal ve toplumsal modernlik daha doğrusu kapitalizm ve onun sonucu olarak bireycilik, sorumlu olma yerine kendine daha kolay yaşama imkânı verecek “gündelik” içinde yapılanarak, kayıtsızlığı hâkim forma dönüştürmüştür. Gündelik ise, aşırı bireyleşme ile parçalanmış, bağlan(a)mayan bir yaşamdır. Gündelik, bu hali ile Bauman’ın söylemiyle “hafif, estetik ve akışkan” alanda varlık bulur. Bunun tam zıddı olan tarihsellik ise sorumluluk ve “etik kararlılık” gerektirir. Eksenleri bu şekilde ortaya konulan araştırma nesnesinin kavramsal karşılığı *habitus*’tur.

Habitus, aynı zamanda, bir sermaye birikimi alanıdır. Fiziksel sermaye kavramı hem iktidarın hem de üretim biçimlerine odaklanan sosyal açıklama şemalarının önemli bir kavramıdır. Kavramın insan yetenek ve eğitiminin de bir sermaye biçimi olarak kabul gördüğü “beşeri sermaye” kavramı ile birlikte iktisat, işletme, sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarında sosyal sermaye, entelektüel sermaye ve kültürel sermaye kavramlarının bileşenlerine ayrı-

27 Bourdieu’nün çalışmalarında ve konumuz açısından önemli bir yere sahip olan kültürel ve simgesel sermaye alanları üzerinde biraz daha detaylı duralım. Kültürel sermaye bir alanda gücü elinde bulunduranların eğitim yoluyla ailelere ve dolayısıyla bireylere aşıladığı bilgi sermayesidir. Simgesel sermaye ise tüm sermaye türlerini çeşitli oranlarda içinde barındırır. Örneğin; diplomalar, koleksiyonculuk, ünvanlar bu anlamda sermayedir. Ekonomik, toplumsal, kültürel ve simgesel sermayeye işaret ediyor. Dört sermaye türünün dağılımı sosyal sistemin sınıfsal yapısını da belirler. Ekonomik sermayenin dağılımı hiyerarşisinin baskın ilkesidir. Kültürel sermayenin dağılımı ile daha az baskındır. Bu zıtlık iktidar alanını şekillendirir.

28 Bu tespit nedeniyle Bourdieu’nün kurduğu düşünme biçimiyle *habitus* aracılığıyla bireyin yaratıcı ve yenilikçi davranışlarını görmezden geldiği noktasında eleştirilmektedir. Anlaşılır-hissedilir ve beden-akıl ikiliklerini görmezden geldiği ileri sürülmektedir. Bireyin çelişkisiz olduğu yanılmasını da aşamadığı düşünülmektedir.

arak incelendiğini görüyoruz. Sınıf temelli toplumsal açıklama şemalarının yerine sermaye kavramını önermektedir. Bourdieu, sermaye kavramını da alan ve *habitus* kavramları ile desteklemektedir. Bu saptama, sosyolojinin bir bilim olarak formüle ettiği önermelerin, bu önerme onu üreten özneye uygulandığında da anlamlı sonuç verip vermediğinin sorgulanmasıdır. Bu bir iç muhasebedir²⁹. Sosyal bilimler alanında bilginin elde edildiği ortamın da inceleme konusu yapılması ile bir iç muhasebede hesapların gerçekliği anlaşılabilir. Bu çok önemli bir metodolojik incelmıştır.

Sosyal sermaye, ekonomik kalkınmayı etkileyen toplumun sahip olduğu normlar, kurallar, ağların yanı sıra ve özellikle iletişim ve güven kavramlarını da içeren bir genişlikte tanımlanmaktadır. Sosyal sermaye iki açıdan irdelenir; ilki formel ya da informel olabilen normlar aracılığıyla insan davranışlarının yönlendirilmesi ve bağlılığın yüksek oluşu ile birlikte ortaya çıkan verimlilik. İkinci açı ise gönüllülük esaslı çerçevesinde ortaya çıkan organizasyonların sosyal sermayeyi artırıcı gücüdür.

Eğitilmiş ve yetenekli insanların katkılarının sermaye olarak adlandırılması ile entelektüel sermaye isimlendirmesi bir alt sermaye türü olarak ortaya çıkmıştır. Entelektüel sermaye, bir kuruma, çalışanların bildiği ve kuruma yöneldiği alanda üstünlük kazandıran her türlü katkıdır. Diğer

tüm sermaye biçimlerinden farklı nitelikler gösterdiği için görünmeyen enformasyon varlıkları olarak adlandırılmaktadır. Bu itibarla entelektüel sermayenin özelliklerini şöylece sıralayabiliriz:

- Entelektüel sermaye, görünmeyen varlıkların toplamıdır,
- Entelektüel sermaye kalıcı rekabet üstünlüğü sağlar,
- Entelektüel sermaye yönetsel sorumlulukla yönetilmelidir ve
- Entelektüel sermayenin artış ve azalışı entelektüel performans olarak isimlendirilmektedir ve ölçülebilir³⁰.

Kültürel sermaye ise bir nesilden diğere aktarılan genel kültür birikimi, bilgi ve beceriye atfen kullanılır.

Bourdieu'ye göre bireyin yaşamında bir yandan öğrenme süreci devam ederken, diğer yandan insanın rasyonel düşünme yetisi de gelişmeye devam eder. Kişi, içinde bulunduğu sosyal sınıfın özellikleriyle şekillenir; meslek, yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıklarında da sosyalleşir. Sosyalleşme sürecindeki öğrenmelerin bütünü kültürel sermayeyi oluşturur. Bourdieu kültürel sermayeyi çeşitlere ayırmaktadır.

- 1- İçselleşmiş Kültürel Sermaye
- 2- Kişiselleşmiş Kültürel Sermaye
- 3- Kurumsallaşmış Kültürel Sermaye

29 Pierre BOURDIEU, Homo Academicus, çev. Peter Collier (İngilizce basım için önsöz), Stanford University Press, Stanford, California 1988, s. xii.

30 Robert PUTNAM, "Social Capital: Measurement and Consequences", <http://www.oecd.org/dataoecd>, (Çevrimiçi), 21.01.2015.

İçselleşmiş kültürel sermaye, kabul gören kültürel tavır, tercih ve davranışları gösterecek sosyalizasyon sürecini betimler.

Kişiselleşmiş kültürel sermaye ise daha çok ürüne dönüşmüş olan kitap, makale, program vb. gibi ürünlerde görülür. Bunların bir değer olarak kabulü ancak içselleşmiş kültürel sermayenin varlığına bağlıdır.

Kurumsallaşmış kültürel sermaye ise, elde edilen standartları belgeleyen nesnelere görünür hale gelir, diploma, sertifika vb. gibi³¹.

Kültürel sermayeyi şu kriterleri kullanarak ölçebiliriz;

- Resmi eğitim düzeyi,
- Kişinin kültürel etkinliklere katılımına olanak veren doğduğu ve yaşadığı yerleşim yerinin büyüklüğü,
- Bireyin kültürel faaliyetlere katılım sıklığı önemli değişkenlerdir ve bu değişkenler kullanılarak bir indeks yaratılabilir.

Güven duyma sosyal sermayeyi yüksekte önemli bir öğedir. Bourdieu sosyal sermayeyi karşılıklı tanınma ilişkilerine sahip olmaya bağlı kaynaklar olarak tanımlamaktadır. Karşılıklı tanıma grup iliş-

kilerini gösterir. Gruba üyelik hem üyeye bir sermaye kazandırır hem de üye sayısında grup sermayeyi kazanır. Sosyal sermaye diğer sermaye türlerinden farklı olarak bireysel çabanın sonucu olmayıp ortaklaşa alana aittir. Sosyal sermayenin farklı boyutları da vardır. Farklı sınıflandırmalar olmakla birlikte genel olarak şu boyutlar üzerinde durulur;

- Grubun nitelikleri,
- Genelleştirilmiş kurallar,
- Birliktelikler,
- Girişkenlikler,
- Bağlantılar,
- Gönüllülük ve
- Güven.

Bu kriterler göz önünde tutulduğunda sosyal sermaye, toplumun sağlıklı bir sosyal yapıya kavuşması ve üretkenliğini sağlamasına hizmet eden normlar, sosyal ağlar ve insanlar arası güvenin bir arada ele alındığı sermaye türü olarak tanımlanır³². Tüm bu göstergeler kullanıldığında Bourdieu'nün kültür, iktidar ve tabakalaşma ekseninde sosyolojik bir epistemoloji kurduğunu söyleyebiliriz. *Habitus* kültürel, entelektüel ve sosyal sermaye, taba-

31 BOURDIEU, 1988, s. 194-208.

32 Bourdieu, sermayeye ilişkin sekiz gösterge belirlemiştir; *Habitus* ve akademik başarının şekillenmesinde belirleyici olan toplumsal etken ekonomik sermaye ve özel olarak kültürel ve sosyal sermayedir (Gösterge olarak ebeveynin mesleği, coğrafi ilişkisellik, ailenin köken ve aidiyeti). Eğitimsel sermaye gibi önceki etkenlerin tortularının işlenmesi; örneğin, eğitimsel etken olarak eğitim alınmış olan okul, eğitim kurumunun bulunduğu yer (taşra-büyükşehir), orta öğretim başarı notu, devam edilen başkaca eğitim kurum ve programları, bu eğitimlerle elde edilen nitelikler. akademik iktidar sermayesi: Örnek olarak, enstitü veya üniversitelerdeki danışma kurullarına üyelik, dekanlık, enstitü müdürlüğü gibi daimi kadro sahipliği, ulusal düzeyde yapılan sınavlarda kurul üyeliği. Bilimsel iktidar sermayesi: Bir araştırma biriminin, bilimsel bir yayının yöneticisi olmak, araştırma için eğitilen bir enstitüde ders vermek veya bilimsel araştırma kurumu üyelik veya yöneticiliği. Bilimsel saygınlık sermayesi: Enstitü üyeliği, interdisipliner çalışma birimlerinde

kalaşma eksenli alan kavramı ve alan kavramı aracılığıyla çevre-kişi ilişkisi üzerinden sosyolojik bir perspektif kurmaktadır. Bourdieu sosyolojik yöntem olarak nitel-nicel, yapısalcı-fenomenolojik, ideografik-nomotetik, determinist-volontarist vb. karşıtlıklarını aşarak olguyu incelemek istemektedir. Yöneldiğimiz alan açısından şu sorular ekseninde sorgulama yapılmalıdır;

- Bilginin niteliği ve bilginin niteliğindeki değişim,
- Entelektüel kimliği, entelektüel kimliğin niteliğindeki değişim ve dönüşüm,
- Konu sosyolojik açıdan ele alınacağı için sosyolojik araştırmanın makro ve mikro düzeylerde ele alınış biçimindeki değişim ve yönetsel olarak bu ayrımı yıkmaya çabaları,
- Entelektüel akademisyen ilişkisi, akademisyenin potansiyeli ve meslek olarak bilimcilik,
- Yeni bir sınıf olgusu olarak prekarya ve bunun içinde yer alan akademisyenin durumu.

b. Entelektüeli Yeniden Tanımlamak

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalar,

sosyolojik bir kategori olarak incelemenin konusu kılınacak *homo academicus*'un ve onun *habitus*'unun sağlam bir zeminde tartışılmasını sağlamak için yazıldı. Burada, bir başka kategori olarak entelektüele de değinmek zorunlu görünmektedir. Zira bir kavram karmaşasına mahal vermemek için *homo academicus* ile entelektüelin ontolojilerinin ortaya konulması gerekmektedir. Başka bir deyişle, özgünlük ve özgürlük tartışmaları bir yana ironik olarak maaşlı entelektüel olarak da tanımlanabilen akademisyen kimliğini sorgulamak istemekteyiz.

Bourdieu, entelektüeli, erkler karşısında ve kabul gören görüşleri eleştiren ve basitleştirici seçenekleri yıkan bir eylemci olarak tanımlar³³. Akademisyenin toplumsal rolü, kültürel çalışmalar perspektifinden tanımlanacak olursa toplumsal yaşamda durduğu yerden müdahil, demokratik ve sivil toplum örgütleriyle etkileşim içinde çalışan, toplumdaki süyeyi, kültürel, ekonomik eşitsizliklerle ve cinsiyet ayrımcılığına ve bütün anti demokratik uygulamalara siyasi tepki gösteren etkin öznenin konumuyla birlikte okunmalıdır.

Sosyolojik bağlamda ise entelektüel geleneğin mirasçıları, esas olarak yeni ya da meydan okuyucu fikirlere düşman-

yer alma, çeviri faaliyetleri, (Citation Index alanlarında yer alan dergiler de yayın yapmak, o yayınlardan atıf almak, o tür yayınların hakemliğini veya editörlüğünü yapmak, ancak bu gösterge fakülteler arasında çok farklılık gösterdiği için Bourdieu kullanışlı bulmuyor) uluslararası kongrelere katılım. Entelektüel bilinirlik sermayesi: (Fransa örneği için Académie Française) Fransız Akademisi üyeliği, Larousse'da anılmak, televizyonda görünmek, gazete ve dergi yazarlığı. Siyasal ya da ekonomik iktidar sermayesi: "Kim kimdir?" de (Who's Who) anılmak, siyasi görev veya planlama komitelerinde yer almak, (polytechnique) meşhur okullarda ders vermek, devlet nişanı, madalya ve ödül alma. En geniş anlamda siyasi eğilimler: Parti kongrelerine katılma, entelektüel kamuoyu oluşturma bildirimlerini düzenlemek, bildirimleri imzalamak vb. gibi faaliyetler (BOURDIEU, 1988, s. 39 vd.).

33 Pierre BOURDIEU, Karşı Ateşler, çev. Halime Yücel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s. 80 vd.

lıkla yaklaşan kurumlarda (üniversiteler) çalışmaktadır. Akademisyenler zorunlu olarak kariyer yapan sonra entelektüel olanlardır³⁴. Özel olarak üstünde durmak istediğim entelektüelin görevleri ve ahlaki sorumlulukları arasında bir ayrım olup olmadığı hususudur³⁵. Kültürel çalışmaların “vaadi” organik entelektüel fikrinin akademik kurumsallaştırmasıdır. Entelektüel kimliği nedeniyle akademisyeni bilimsel bir çalışmanın konusu olarak seçmek bu aktörlerin çeşitli toplumsal, kültürel ve teknolojik gelişmelere verdikleri tepkiler ve değişimleri de kapsar.

Raymond Williams “Anahtar Sözlükler” adlı çalışmasında entelektüelin tarihsel kökenini 19. yüzyıl başlangıcına tarihlemiştir. Belli bir türde kişi ya da belli işi yapan bir kişi olarak “*intellectual*” zihinsel işleri yapan insanları anlatmak üzere çoğu zaman yansız ama bazen de olumlu ya da olumsuz anlamda kullanılan bir terim olarak tanımlanmaktadır³⁶. Entelektüelin bir toplumsal rol kategorisi olarak kimi zaman sınıf üstü varoluş öznesi olarak kimi zaman da toplumsal sorumluluk taşıyıcısı olarak tanımlanan bir aktör oluşunu da vurgulamak gerekir. Entelektüele biçilen rol ve beklentiler toplumsal gereksinimler doğrultusunda da yeniden belirlenebilir.

Örneğin, Foucault’nun 19. ve 20. yüzyıllarda evrensel adalet ve yasa adamı yerini giderek yolcu entelektüele bıraktığı saptaması yeniden belirlemenin örneğidir³⁷.

Dünya kavramını bir anlam sorununa dönüştüren kişi, entelektüeldir. Entelektüel, bir birey olarak kendi özdüşünümselfliği içerisinde dünyayı, toplumu ve hayatı anlamlandırmak ve yeniden inşa etmek üzere zihninde bütün ayrıntıları ve gerçekliği içerisinde yeniden canlandırmaktadır. Entelektüel, tarih boyunca doğal etkinliği ve tanımlama alanı olan düşüncenin sonuçlarını ve bu eylemle birlikte ortaya çıkan bilgi ve üretimini, çoğunlukla yazarak ve yayımlayarak dolaşıma sokan ve paylaşımına açan kişidir. Bu boyutta dünyayı ve toplumu zihninde inşa ettiği kavramlarla değerlendirir, özgür aklının süzgecinden geçirir. Entelektüel kendi çalışma alanında kavramsallaştırma, metodoloji ve kategorileştirme ile meşguldür. Çalışma biçimleri monografi ağırlıklıdır³⁸.

Entelektüel kendi iç dünyası ve bireyliğinde, bu bakma biçimiyle inşa edilmiş hiçbir ilkeye, değere, güce, müesses düşünceye ve inanca biat etmez³⁹. Ancak şunu da gözden kaçırmamak gerekir; tarihsel, toplumsal ve kültürel bir bütünlüğün

34 Gordon MARSHALL, Sosyoloji Sözlüğü, çev. Osman Akınhay, Derya Kömürçü, Bilim Sanat Yayınları, Ankara 2003, s. 201.

35 Michael ALBERT, Noam CHOMSKY, Entelektüellerin Sorumluluğu (1993 Söyleşi: Michael Albert), çev. Nuri Ersoy, BGST Yayınları, İstanbul 2005, s. 8 vd.

36 Raymond WILLIAMS, Anahtar Sözcükler, çev. Savaş Kılıç, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 203 vd.

37 Michel FOUCAULT, Entelektüelin Siyasi İşlevi, Hz. Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005, s. 19 vd.

38 Zeki ÖZCAN, “Sosyo-Kültürel Fenomen Olarak Entelektüeller”, Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Yıl 9 (2006), Sayı 36, s. 35-62.

39 Cemil MERİÇ, Mağaradakiler, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s. 231.

içinde olan bir kişi olarak kendisi de bir inşa değil midir?

Modernitede aydın, münevver⁴⁰ veya entelektüel, aydınlanma düşüncesinin bütünlükçü yapısına paralel biçimde tek bir ideal tip olarak ele alınıp incelenebilirken, postmodern düşüncede birçok sıfatla birlikte anılan entelektüel(ler)den bahsedilmektedir. Kamusal entelektüel, organik entelektüel, geleneksel entelektüel, spesifik entelektüel, kural koyucu ve yorumlayıcı entelektüel ayırım ve nitelendirmeleri konumuz açısından önemlidir. Örneğin, bir kişi profesyonel meslek alanı dışında daha geniş bir kitleye yazmaya ve konuşmaya karar verirse o zaman “Kamusal Entelektüel” olduğundan bahsedebiliriz.

Kamusal entelektüel her alanda söyleyebilen, sadece uzmanlık alanıyla sınırlı kalmayan entelektüeldir. Kamusal entelektüelin modern entelektüelin ilk örneği olduğunu⁴¹ söyleyenler olduğu kadar kamusal alan-özel alan ayırımı bağlamında Habermas üzerinden okuma imkânı da değişik çağrışımlara yol açabilmektedir. Entelektüelin doğası ve gelişiminin “kamu” kavramı ile ilişkisi üzerinde duranlar, terimin içerden bir tanımlama açısından değil, dıştan bir değer yükleme ile olan ilişkisini vurgulamaktadırlar. Bu dışsallık, kamusal

algı entelektüel kamusal bir imgeye dönüştürür⁴².

Entelektüel etkinliğe dair daha sivri politik bir söylemi Edward Said geliştirmiştir. Entelektüelin bir misyonu vardır. Bu da toplumun dışında kalabilmek ve *status quo*'yu rahatsız edebilecek güce sahip olmaktır. Edward Said'in 1993 tarihli konuşmaları bu bağlamdaki entelektüel kimliğini hem kamusal anlamda hem kişisel bağlamda entelektüelliği bir arada değerlendiren ara bir form gibidir. Kamusal entelektüel nitelendirmesi iktidar ve entelektüel ilişkisinin sorgulanmasını gerektirir.

Entelektüelin sınıfsal konumu sorunu Marksizm açısından önemli sınır sorunlarından birisidir. Sınıf indirgemeciliği olarak isimlendirebileceğimiz bu sorunu önemli bir nirengi noktası Gramsci'ye dayandırabileceğimiz organik-geleneksel entelektüel ayırımı ile birlikte ele alabiliriz. Gramsci entelektüelin iki uçta billurlaştığını belirtir; İlki, bürokrasi sınıfının biçim almış hegemonya bürokrasi ideolojisine katkıda bulunan kurumdur. İkincisi ise, bürokrasi ideolojisi ile mücadele eden ve işçi sınıfının parçası olarak emekçi sınıfın karşı-hegemonik ideolojisine katkıda bulunanlardır⁴³. Bu ayırımın günümüz entelektüellerinin pozisyonları açısından

40 Türkçede münevver sözcüğü benzer bağlamda kullanılır. Şerif Mardin, alelumun “aydınlık” kavramını tarihsel-toplumsal koşullara göre değerlendirmenin gereğine işaret ederek entelektüelin “Literati” yanına vurgu yapar. Literati yani geleneksel toplumdaki zümrevi bilme ayrıcalığını devam ettiren, geleneğin aktarılması ve müesses nizamın muhafazası işlevlerinin vurgulanmasına kadar genişleyen bir entelektüel tanımı sunmaktadır (Şerif MARDİN, Türkiye’de Din ve Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 263 vd).

41 Ahmet ÇİĞDEM, Entelektüeller ve İdeolojiler, der. Ömer Laçiner, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 8 vd.

42 Oktay ÖZEL, “Tarih, Tarihçi ve Entelektüel-Kamusal Bağlamında Türkiye’de Güncel Değışmeler”, Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Yıl 9 (2006), Sayı 36, s. 71.

43 Antonio GRAMSCI, Hapishane Defterleri, çev. Adnan Cemal, Belge Yayınları, İstanbul 1997, s. 34 vd.

karşılığı olarak hegemonyanın organik entelektüellerinin her gece izlenen televizyon programlarında, haberlerde uzman görüşü bildiren, gazetede köşe yazarlığı yapan, internet sayfaları düzenleyerek kamusal entelektüel bir dilin taşıyıcısı ve kullanıcısı olanlardır.

Gramsci teori ve pratiğin birleşimi ile ilgili olarak entelektüellere önemli bir sorumluluk vermiştir. Yaşam birliğini gerçekleştirecek tarihsel bloğun yaratılması için aydınla ulusun halk kesimi arasında bir duygu bağlantısı kurma görevi vardır⁴⁴. Gramsci'nin katkısı entelektüelin toplumsal koşullar tarafından belirlendiğini varsayan yaklaşımın bir uzantısı sayılabilir.

Foucault ve Bauman gibi kuramcılar da entelektüelin yeniden tanımlanmasında kullanılabilir önemli argümanlar sunmuşlardır⁴⁵.

Bilgi ve iktidar ilişkisi bakımından entelektüelin konumlandırılmasında özel olarak Foucault ve Bauman yaklaşımları da yararlı olacaktır. Foucault entelektüelin bilgi üreten aktör olarak iktidarın işleyişindeki konumuna odaklanmıştır. Odaklandığı noktada bir yeni entelektüel tanımı da sunmuştur. Buna “Spesifik Entelektüel” demektedir⁴⁶. Tarihsel öncülü “bilgin” olan

bu entelektüel, spesifik bir disiplin alanında ya da kuramda çalışmaktadır. Spesifik entelektüel, öncülünden farklı olarak, bütünleştirici bir pozisyonda değildir. Uzmanlık ve beceri ile de alanın içinde yer alır. Foucault evrensel entelektüeli dışlar ve işlevsizleştirir. Spesifik entelektüele ise büyük bir dönüştürücü güç atfetmez. Entelektüel üretim aygıtına değil, enformasyon aygıtına bağlıdır. Diğer insanların doğrudan sahip olmadıkları, belli kitapları okumanın verdiği bilgiye sahiptirler⁴⁷. Ayrıca, iktidar ve bilgi ilişkilerini, bu ilişkilerin içinde yer tuttukları ve toplumsal bağlamda dolaşımında oldukları *dispositif*'leri ifşa etmek de, Foucault'ya göre, entelektüelin ediminin “olması gereken”ini oluşturur.

Zygmunt Bauman ise entelektüelleri kural koyucu entelektüeller ve yorumlayıcı entelektüeller olarak ayırır. Bauman, yorumlayıcı entelektüellerin günümüzde ağırlık kazandığını ve entelektüellerinin toplumsal rolünü depolitize ettiklerini düşünür; zira onlar bir dönüşüme uğramışlardır. Yorumlayıcı entelektüel günümüzde danışman, uzman ve memur olmuştur. Evrensel ve mutlak olana bağlı olarak tanımlanabilecek gerçek anlamdaki entelektüelin ise giderek marjinalleştiğini ve artık “bilgi sınıfının öteki üyeleri”ne dönüştük-

44 GRAMSCI, 1997, s. 22 vd.

45 Ancak, anlaşılacağı üzere, sınıf eksenli, bilgi-iktidar ilişkisi eksenli ve habitus-homo academicus eksenli tanımlardan biz bu çalışmada özel olarak Bourdieu'nün argümanları ile yeniden bir betimleme yapmaya girişiyoruz.

46 FOUCAULT, 2005, s. 22.

47 FOUCAULT, 2005, s. 43.

48 Zygmunt BAUMAN, Modernlik ve Müphemlik, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2009, s. 125 vd.

lerini söyleyerek onları işlevsizleştirmektedir⁴⁸. Ona göre ne yazık ki entelektüeller tanımlayıcı özellikleri olan toplumun sorgulanması görevinden el çekmişlerdir⁴⁹.

Elbette, sosyolojik bir kategori olarak genel anlamda entelektüele ve özel anlamda entelektüelin konumuna, tarihsel ve toplumsal misyonuna ve entelektüel aklın niteliğine dair düşünceler bu isimlerden başka düşünürlerce de ifade edilmiştir. Bu düşünürlere ve entelektüel kategorisine ilişkin düşüncelerine dair aşağıda yer alan tabloya bakıldığında, bu çeşitlilik görülebilecektir.

---

49 Zygmunt BAUMAN, Bireyselleşmiş Toplum, çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2008, s. 34. Burada özel olarak akademik alan içindeki iktidar ve hakimiyet ilişkilerine girmemeyi tercih ediyorum. Ancak bu konuya ilişkin bir pasaja yer verilerek fikri bir kıvılcıma yer vermekte beis yoktur: “Pierre Bourdieu bir yerde şuna dikkat çekmişti: Eğer akademik alanı akademisyenlerin hâkimiyet için mücadele ettiği bir oyun alanı olarak düşünürsek, diğer akademisyenler isminizden nasıl bir sıfat yapılabacağını merak etmeye başladıkları an kazandığımızı bilirsiniz. Entelektüeller, ‘büyük adamlar’ı merkeze alan tarih kuramlarıyla başka bağlamlarda dalga geçseler de, birbirleriyle tartışırken bu tür kuramları kullanmayı sürdürmekte ısrar ederler. Bunun sebebi, muhtemelen, oyunu kazanma ihtimalini korumaktır.” (David GRAEBER, Anarşist Bir Antropolojiden Parçalar, çev. Bengü Kurtege-Sefer, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2012, s. 10.)

	Teorize eden / Model Sunan/Evrensel Akla Yönelen			Entelektüel Akılın Niteliği												
	İlgi, Çıkar ve Duruşlara Göreli Akıl (Tikel/Kısmi Akıl)	Araşsal Rasyonalitenin Eleştirimi ve Özgürleşimi	Topluma İçrek	Topluma Dışrak, Marjinal, Sürgün, Evsiz	İkili bir görünüş içeren	Angaje Olan	Angaje Olmayan	Angaje Olabilen Ancak Entelektüel Mesafeliğini de Koruyabilen	Görelî Olarak Özerk	Belirli Güçlere/Otoniteye/İktidara Bağlımlı	Bağımlı Olmakla Birlikte Görelî bir özerkliğe de Sahip	Farklılaşmış/Bağımsız Toplumsal Sınıf/ Zümre/ Tabaka	Görelî Özerk Toplumsal Sınıf Olup Olmama	Eleştirel-Özgürleştirici / Statükocu-Hegemonikleştirici	Vizyoner ya da Misyoner	Etkinliğinin Niteliği (Üretici ya da Yansıtıcı)
Bauman	x	x	x		x			x			x					
Chomsky		x	x	x			x						x			x
Foucault	x		x													x
Gramsci		x		x		x			x		Sınıf / Zümre/Tabaka	x	x			
Habermas	x	x		x			x			x		x			x	
Kant	x			x			x							x		x
Marx		x		x		x			x			x	x	x		x
Nietzsche			x	x		x			x				x	x		x
Said	x	x		x			x		x				x	x		x
Weber	x	x		x			x							x		

-Literatürdeki Entelektüel Kavramlaştırmalarının Analizi Şeması- 50

50 Ernur GENÇ, “Sosyolojik Açından Entelektüel Kavramlaştırmaları”, Ankara Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006, s. 273’ten alınmış olan tablo, metinde değerlendirme konusu yapılmış olan düşünürler açısından daraltılmıştır. Daha geniş bir sorulama için ilgili tablonun orijinaline bakınız.

Entelektüel, akademisyenden hiç şüphesiz ki çok daha geniş bir kavramdır. Bu iki kavramın organik bağlarını akademisyenin entelektüel olabilme olanağına bağlayabiliriz. Ancak bu bağlantının her zaman bir zorunluluk olmadığını da eklemek gerekir. Antik Yunan'dan başlayarak üstü üste oturmuş olan bilgi severlik ve bilgi öğreticiliği tutumlarının Ortaçağ'dan başlayarak profesyonel öğreticiler ile arasındaki makas giderek açılmıştır. Özellikle bilimin çok daha spesifik alanlarında çalışanların daha doğru bir tanımlama ile uzmanların entelektüelliğinin bir zorlama olacağı da açıktır.

Üniversite ile ilişkide öğretim üyesi isimlendirmesi ile akademisyenlik isimlendirmesi aynı süjeye işaret ediyor gibi görünse de ince bir fark vardır. Üniversiteye bağlı olan sıfatı için öğretim üyesi (ünvanlı ve maaşlı çalışan olarak) terimi kullanılırken, akademisyen fiili icra alanları ile ilişkili örneğin güzel sanatlar akademisi gibi alanlar için daha anlaşılır. Hem Bourdieu hem de ben *homo academicus* derken bu kaydırmayı çok da masumca yapmamış oluyoruz.

IV. MESLEK OLARAK AKADEMİSYENLİK – *HOMO ACADEMICUS*

Homo Academicus nitelendirmesinde sınıfsal ve profesyonel ölçümler üzerinde durmak gerekir. Bourdieu de bu güçlü arka planı, yöneldiği odaklar açısından yeniden sınar. Sonrasında derinlemesine sınıflandırdığı çok sayıda nitel ve nicel ve-

riler aracılığı ile yöneldiği alanları irdeler, bunlardan sonuçlar çıkarır. Bourdieu'nün sosyolojiyi insan eylemlerinin, yönelimlerinin ve yargılarının ardındaki toplumsal mantığı anlamak olarak tanımlamış olması, asıl aranması gerekenin sahici bilgi olduğunu göstermektedir. Bu anlamda sosyoloji, içinde yaşadığımız dünyaya ilişkin yanlış kanaatlerimizin sarsılmasına hizmet edecektir.

Eğitimdeki eşitsizlik, akademik alandaki iktidar ilişkileri üzerinde duran Bourdieu 1967 yılından başlayarak doğrudan topladığı verileri sosyo-analize tabi tutmuştur. Bourdieu'nün sosyolojik gözlemini yönelttiği *homo academicus gallicus*⁵¹ isimlendirmesi Fransız akademi insanını nitelendirir. Ancak *homo academicus gallicus* evrenselleştirilebilir mi sorusu, ayrı bir meseledir. Entelektüelin analize konu ediliyor olması anlamlı herhangi bir konunun incelenmesi olarak değil, sosyolojik yöntemin vazgeçilmez bir parçası olarak ele alınmasına bağlıdır. Bu inceleme topluma ilişkin anlamlı bilgi alanlarından birisi olarak entelektüelin hangi kısıtlamalardan etkilendiği ve egemen sınıfla ilişkilerinin ne olduğu bilgisi ile gerçekleşebilir.

Akademik otorite, prestij ve tanıma gibi “bilimsel riskler” için mücadeleye giren muhalif güçlerin etkileşimi sayesinde üretime ve yeniden üretime şekli olarak bu sahanın durumunu yansıtır.⁵² Bourdieu, *Homo Academicus*'un İngilizceye çevirisinin önsözünde bilindik bir öyküye

51 Galyalı Fransız anlamında kullanılmaktadır.

52 Pierre BOURDIEU “The Specificity of the Scientific Field and the Social Conditions of the Progress of Reason”, *The Science Studies Reader* (ed. Maio Biagioli) içinde, New York 1999, s. 31-51.

başvurarak konunun meslek olarak akademisyenlik açısından neden irdelendiğini açıklamaya girişmiştir. David Garnett'in 1924 tarihli *A Man In The Zoo* başlıklı öyküsünde hayvanat bahçesini gezmekte olan öykünün baş kişisi, bahçede bir eksiklik hissettiğini söyleyerek ilgililere başvurur. Eksik olan kendisidir. Bu eksikliğin giderilmesi için gönüllü olur ve maymunların yer aldığı bölümün hemen yanındaki yere, üzerinde "Ziyaretçilerin kişisel laflarla sataşmaması rica olunur." yazılı bir levha asılarak *homo sapiens* olarak kendisine bir bölüm açılmasını sağlar. Bourdieu *Homo Academicus*'u yazarken kendisinin de aynen bu öyküdekine benzer bir işlevi yerine getirmek istediğini belirtmiştir⁵³. Bourdieu aslında burada kategorize etme konusunda en iddialı olanların kategorize edilmesini tercih ettiği için akademisyenleri kendi ağına düşürdüğünü anlatır. "*Homo Academicus*" bir sosyoloğun akademisyenler üzerindeki çalışmasıdır. Akademik camiaya mensup olanların sahip oldukları sermayelerinin birikim biçimi, sınıfları ve iktidarla mücadele içinde oldukları alan ve bu alanın çıkar bağlantıları nedeniyle Bourdieu bu çalışma nedeniyle çok esasslı eleştirilmiştir. Bu çalışmada Bourdieu, söylemiyle içeriden bir ses olarak kendisini ihbarcı durumuna da sokmuş olabileceği saptamasını da yapmıştır.

Akademik yaşama bakışta önemli bir açılım, emeğin ve bilginin metalaşması nedeniyle ortaya çıkan güvensizlik ve belirsizliğin sorgulanmasıdır. Bu tür

araştırmalarda hareket noktasına *precariat* (prekarya) teriminin oturduğunu görüyoruz. Prekarya, İngilizcede belirsiz alan anlamında kullanılan *precarious* kelimesi ile dilimize de yerleşen *proletariat* (proletarya) sözcüklerinin birleştirilmesinden oluşan ve sınıfsal dönüşümü gösteren yeni bir kavramdır⁵⁴. Proletarya ve genişleyip aşağı doğru çekilmiş olan orta sınıfın bir arada ele alındığı yeni bir kitle gücü olarak tarif edilen bu grubun içine akademisyenler de yerleştirilmektedir. "Çalışan yoksullar", "güvencesiz işçiler" ve hatta "yeni tehlikeli sınıf" terimlerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Prekarya aynı zamanda küreselleşme koşullarının doğurduğu bir emek hareketi olarak da sunulmaktadır. Emeğin güvencesizleşmesinin karşılığı olan prekarizasyon terimi ile akademik alana bir sıçramadan söz edilmektedir. Burada önemli olan bir nokta, sistemin sınıf atlamak için şart koştuğu eğitime ve mesleki her türlü donanıma sahip olduğu halde sınıfsal düşüş yaşayan beyaz yakalı kitlesinin varlığıdır. Bu kitle, "geleceği olmayan üniversite mezunları" (*graduates with no future*) isimlendirmesi ile ABD'de *Occupy* eylemleri ile Türkiye'de de Gezi olayları sırasında kendisini ifade eden kitleyi de kapsamaktadır.

SONUÇ: NESNELİĞİN NESNELEŞMESİ

Genel olarak sorun, nesneliliğin nesneleşmesidir. Nesneliliğin nesneleşmesi bir imkândır. Şöyle ki, içinde yaşanılan dünyanın nesnel bir biçimde anlaşılması ref-

53 BOURDIEU, 1988, s. xi vd.

54 Guy STANDING, *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*, çev. Ergin Bulut, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 17 vd.

leksivite ilkesine karşılık gelir. Nesnelleştirmeye odaklanmış olan bilimsel çalışma için oluşturulan kodun özel olarak analize konu olmasıdır. Nesnelliğe ilişkin kriterler varlık bulunduğu sosyolojik zeminin araştırılmasıyla ilgilidir. Sosyolojik entitenin yarattığı aidiyet incelenmelidir. Entitenin ise varlık-bağlantı modeli olarak anlaşılması gerekir. Var olan nesnelere ve nesnelere arası ilişkileri, bağlantıları tasvir için kullanılmalıdır.

Nesnelüğün nesnelleştirilmesi biçiminde genel olarak ortaya konulan sorun, bu çalışma dizisinde, özel olarak İstanbul Üniversitesi mensubu olan akademisyenlerin hangi *habitus* içinde yer aldıklarının ve akademik sermayelerinin ortaya konulacağı bir ölçümlemeyle neticelenecektir. Çalışma dizisinin öncül metni irade özgürlüğü ve ben inşası meselesini sorunsallaştırmıştı. Öncül metin, benlik'e dair ontolojik giriş için zemini oluşturmayı, ben'in inşası ve yıkılışı ile ilgili ana kabullerini ortaya koyuyordu. Çalışma dizisinin öncül metni, yanı sıra, burada yazılan ikinci metin için de zemin hazırlamaktaydı.

Şu an okuduğunuz makale ise inşâ edilen, yıkılan ve yeniden inşâ edilen benlik'in ontolojik olarak ortaya konulması ile akademik alanda yapılacak analitik bir sosyolojik incelemenin geçişini sağlayacak köprü olarak görülmelidir. Tartışma, ne salt felsefi-teorik ne de salt analitik-prattiktir. Tartışma, bu yönleri içinde barındıran ve çok yönlü iddiasını barındıran bir niteliktedir. Dolayısıyla, bu çalışma dizisini kül olarak teorik-pratik bir araştırma olarak anlamak uygun görünmektedir.

Kaynakça:

- ALBERT, Michael, CHOMSKY, Noam: *Entelektüelin Sorumluluğu*, çev. Nuri Ersoy, BGST Yayınları, İstanbul 2005.
- BALKIZ Bekir, ÖĞÜTLE, Vefa Saygın: "Bilim Sosyolojisi Üzerine Bazı Tespitler ve Gündem Önerileri", *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri: Temel Yaklaşımlar, Kavramlar ve Tartışmalar* (ed. Bekir BALKIZ, Vefa Saygın ÖĞÜTLE) içinde, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2010, s. 11-29.
- BAUMAN, Zygmunt: *Bireyselleşmiş Toplum*, çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2008.
- BAUMAN, Zygmunt: *Modernlik ve Müphemlik*, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2009.
- BOURDIEU, Pierre: *Bilimin Toplumsal Kullanımları*, çev. Levent Ünal, Heretik Yayıncılık, İstanbul 2013.
- BOURDIEU, Pierre: *Homo Academicus*, Translated by. Peter Collier, Stanford University Press, Stanford, California 1988.
- BOURDIEU, Pierre: *Karşı Ateşler*, çev. Halime Yücel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.
- BOURDIEU, Pierre: "The Specificity of the Scientific Field and the Social Conditions of the Progress of Reason", *The Science Studies Reader* (ed. Maio Biagioli) içinde, New York 1999, s. 31-51.

- ÇİĞDEM, Ahmet: *Entelektüeller ve İdeolojiler*, der. Ömer Laçiner, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- FOUCAULT, Michel: *Entelektüelin Siyasi İşlevi*, çev. Ferda Keskin, Işık Ergüden, Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2000.
- GENÇ, Ernur: “Sosyolojik Açıdan Entelektüel Kavramlaştırmaları”, *Ankara Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006.
- GRAEBER, David: *Anarşist Bir Antropolojiden Parçalar*, çev. Bengü Kurtege-Sefer, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2012.
- GRAMSCI, Antonio: *Hapishane Defterleri*, çev. Adnan Cemal, Belge Yayınları, İstanbul 1997.
- HEILBRON, Johan: “Practical Foundations of Theorizing in Sociology: The Case of Pierre Bourdieu”, *Social Knowledge in The Making* içinde, Ed. Charles Camic, Neil Gross and Michèle Lamont, The University of Chicago Press, Chicago 2011, s. 181-208.
- HOLLINGER, Robert: *Postmodernizm ve Sosyal Bilimler*, çev. Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul 2005.
- HOMANS, George C: *İnsan Grubu*, çev. Baskın Oran, Oğuz Onaran, Ünsal Oskay, TODAİE Yayınları, Ankara 1971.
- IŞIKTAÇ, Yasemin: “İrade Özgürlüğüne Giriş Açısından ‘Ben İnşâsı’”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası: Prof. Dr. Vecdi Aral’a Armağan, Cilt: LXXII, Sayı 1, İstanbul 2014, s. 73-86.
- MARDİN, Şerif: *Türkiye’de Din ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
- MARSHALL, Gordon: *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim Sanat Yayınları, Ankara 2003.
- MERİÇ, Cemil: *Mağaradakiler*, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.
- ÖZCAN, Zeki: “Sosyo-Kültürel Fenomen Olarak Entelektüeller”, *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, Yıl 9 (2006), Sayı 36, s. 35-62.
- ÖZEL, Oktay: “Tarih, Tarihçi ve Entelektüel-Kamusallık Bağlamında Türkiye’de Güncel Değınmeler”, *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, Yıl 9 (2006), Sayı 36, s. 63-81.
- PUTNAM, Robert: “Social Capital: Measurement and Consequences”, <http://www.oecd.org/dataoecd>, (Çevrimiçi), 21.01.2015.
- STANDING, Guy: *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*, çev. Ergin Bulut, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- TAYLOR, Charles: *Modernliğin Sıkıntıları*, çev. Uğur Carbilen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1995.
- TAYLOR, Charles: *Modern Toplumsal Tahayyüller*, çev. Hamide Koyukan, Metis Yayınları, İstanbul 2006.

- TİMUR, Taner: *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, İmge Yayınları, Ankara 2000.
- VATANSEVER, Aslı, GEZİCİ YALÇIN, Meral: *Ne Ders Olsa Veririz*, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2015.
- WILLIAMS, Raymond: *Anahtar Sözcükler*, çev. Savaş Kılıç, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.